มัดหมี่ : การประกอบสร้างไนมิติวัฒนธรรมใต้ร่มพระบารมี

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เอี่ยมสำอางค์
คณะศิลปศาสตร์

ถ้าพูดถึงเรื่องผ้ามัดหมี่เมื่อประมาณ ๔๐ ปีที่ผ่านมาคงมีไม่กี่คนหรือหน่วยงานก็แทบจะไม่กี่หน่วยงานที่ให้ความสนใจกับผ้าไหมมัดหมี่

Mudmee: The cultural composition under Her Majestic the Queen's virtue

By Asst. Prof. Amnat Iamsam-ang
Faculty of Liberal Arts
Translated by Prapas Wannayos

Around 40 years ago, Mudmee (kind of Thai silk woven in northeastern Thailand) is not well known. There are only few people or agencies attend to it. The smell of poverty is from the high stilts of the small houses are used to make a loom. Conversely, this is the creation of the wonderful beauty. The creation of silk woven can be compared to the creation of the artist. Wirun Tungcharoen (2009, p.101) mentions that there are 3 factors of the creation of art which are wisdom, experience and expressive condition. When all of them are composed, it becomes the value of silk-Mudmee.

Madam Jarungjit Tikara mentions to the poverty of the villager that;

"Travel to the local village makes Madam Suprapada and I understand the villager's living. People in north eastern are really poor as Her Majesty the Queen predicts. They live in the old and small house which is built with high stilts and use them for the loom. Silk trays are covered with the old loincloth but clean. They are laid on the terrace. Only elderly weaves silk

while the young works in the factory or hired outside. The previous time of asking for buying Mudmee was trouble because it was what they dress. We were asked why we have to buy it. We told them that Her Majesty the Queen needs to help them and she told us to buy this one for her. Another problem of villagers is that they have never sold it but just only for the rice

exchange".

According to the poverty of the villager, Her Majesty the Queen contemplates to help them Mudmee. Without applying, the standard of production process and silk breed is still originally. It reflects the value that once it has been the rag or kind of dress of the villager, not from the shop that is known well. Mudmee has a unique and beautiful woven pattern from generation to generation. It is almost impossible to emulate. Like the silk process; to put the silk into the bucket and gradually put some sand in to the mix to separate the silk from sticking together.

"The attractiveness of Mudmee is from a beautiful pattern. When silk is dyed and completed weave, the pattern will be brilliant.

ที่ชาวบ้านใช้เสาเรือนทำเป็นส่วนหนึ่งของกี่ทอ จากบ้านหลังเล็กๆ ใต้ถุนสูงอบอวนไปด้วยความยากจน แต่รังสรรค์ผลงานได้วิจิตรงดงาม การประกอบสร้างงานผ้าไหมมัดหมี่ของชาวบ้านเปรียบดังการสร้างสรรค์ศิลปะของศิลปินซึ่งมีปัจจัยหลักอยู่ ๓ ประการดังที่ ศ.ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ (๒๕๕๒:๑๐๑) ได้กล่าวไว้ คือ

๑. ภูมิปัญญา (wisdom)

๒. ประสบการณ์ (experience)

๓. สภาพการแสดงออก (expressive condition)

เมื่อนำทั้ง ๓ ประการมาผสานรวมกันและเกิดการบันทึก (Recorder) งานศิลป์นั่นลงบนผืนผ้าไหมมัดหมี่ที่ทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่งแต่กระนั้นความแร้นแค้นของชาวบ้านซึ่งท่านผู้หญิงจรุงจิตต์ ทีขะระ (สำนักข่าวเจ้าพระยา : ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕) ได้กล่าวถึงชาวบ้านที่ทำ

ผ้ามัดหมี่ไว้ว่า

"การเดินทางไปขอซื้อผ้าถึงบ้านชาวบ้านครั้งต่อๆ มานั้น ทำให้ท่านผู้หญิงสุประภาดาและดิฉันได้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านพร้อมกันไปด้วย ชาวบ้านอีสานสมัยนั้นเขายากจนจริงๆ ดังที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงคาดไว้ อยู่บ้านใต้ถุนสูงเก่าๆ หลังเล็กๆ และใช้เสาสองเสาของบ้านเป็นส่วนหนึ่งของกี่ทอผ้าไปด้วย ...ส่วนที่นอกชานก็จะมีกระจาดเลี้ยงไหม คลุมด้วยผ้าขาวม้าเก่าๆ แต่สะอาด ...และส่วนใหญ่ก็จะมีแต่คนแก่นั่งทอผ้า ส่วนสาวๆ ก็เริ่มไปทำงานโรงงาน หรือไม่ก็ไปรับจ้าง การขอซื้อผ้าจากชาวบ้านในครั้งแรกๆ นั้น ท่านผู้หญิงจรุงจิตต์เล่าว่าเต็มไปด้วยความลำบาก ต้องไปอ้อนวอนขอซื้อ เพราะส่วนใหญ่ชาวบ้านเขาจะทำไว้นุ่งเองเราไปขอซื้อ เขาก็ถามว่าจะซื้อไปทำไม เราก็บอกสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจะทรงช่วยเหลือ รับสั่งให้มาซื้อผ้ากลับไปถวาย ปัญหาอีกอย่างคือชาวบ้านขายไม่เป็น เพราะเขาไม่เคยขาย เคยแต่นำผ้าที่ทอแล้วไปแลกข้าว"

จากความแร้นแค้นอย่าสาหัสนี้ จนกระทั่งปี ๒๕๑๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงมีพระราชดำริที่จะช่วยเหลือชาวบ้านเกี่ยวกับมัดหมี่ ได้ส่งผ่านถึงกระบวนการผลิตที่ต้องมีความเป็นมาตฐานดั้งเดิม ไม่มีการประยุกต์หรือเปลี่ยนแปลงทั้งกระบวนการ สายพันธุ์ตัวไหม สะท้อนกลับมาเป็นมัดหมี่ที่ทรงคุณค่า แต่ครั้งหนึ่งผ้ามัดหมี่ที่สวยงาม หาได้เจอจากร้านค้าใหญ่โตที่ไหน แต่ได้มาจากผ้าขี้ริ้วที่ชาวบ้านใช้ถูบ้าน ตามปกติธรรมดาของการดำเนินชีวิตและเมื่อได้คลี่ผ้าออกชมก็พบว่าเป็นลวดลายที่งดงามที่หาผู้ใดจะถักทอให้ได้นอกจากภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมา ตามการดำเนินในวิถีปกติของชาวบ้านที่ประกอบสร้างจากภูมิปัญญาถูกส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่น เช่น กรรมวิธีที่จะทำให้เส้นไหมกลมและมีคุณภาพสูงก็อยู่ที่ขั้นตอนในการสาวไหม คือต้องสาวไหมลงกระบุงแล้วนำทรายเทใสลงไปทีละกำมือเพื่อไม่ให้เส้นไหมติดกันแล้วก็นำไปใส่ถุง นำมาทำเป็นไจต่อไป

"ความมหัศจรรย์ของผ้ามัดหมี่อยู่ที่ลวดลายที่ถูกผูกมัดเป็นจังหวะอย่างลงตัว --การย้อมไหมแต่ละสี การตั้งเส้นยืน เส้นพุ่ง แต่เมื่อถูกทอออกมา เส้นที่ถูกมัดแต่ละเส้นกลับเปล่งประกายความสวยงามได้อย่างที่คนทั้งโลกตะลึง ลวดลายที่สอดรับซับซ้อน สวยงามยากที่จะหาใครทำเทียมเลียนแบบได้ ความพลิ้วไหวของแพรไหมยังสะบัดพัดหัวใจคนทั่วโลกให้หลงใหล ความละเอียด บรรจง ความงามของผ้าไหม"

และจากการที่พระองค์ท่านทรงสนพระทัย และดูแลผ้ามัดหมี่จนทำให้สภาพวิถีความเป็นอยู่ของประชาชนกลับมามีความเป็นสุขในครอบครัวมากขึ้น ท่านผู้หญิงจรุงจิตต์ ทีขะระ (สำนักข่าวเจ้าพระยา : ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕) ได้กล่าวอีกว่า

"ผ้าไหมยังช่วยกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัวให้แน่นแฟ้นขึ้น จากเดิมที่ผู้ชายเห็นว่างานเลี้ยงไหมเป็นของผู้หญิง ต่อมาผู้ชายเริ่มหันมา

Moreover; the pattern can be amazed by people around the world. It is beautiful and difficult to imitate. Also, the neat, beauty and flutter of Mudmee pattern can stop people's mind".

According to the queen's interesting-Mudmee, the life of people who work with Mudmee become happier. Madam Jarungjit Tikara mentioned that;

"In the past, men think working with silk is only for women. Later, silk can connect the relationship in family because men help a lot in taking care of the Mon tree such as water, loosen soil, collect leaves, wash and slice

leaves for silk worms".

...Mudmee is the kind of silk that really need cleans. It must be without a fly or smoke. Any man who works with "Mudmee" or weaves it by himself must not smoke because the cigarette smoke can harm all of silk worm. Some of them become healthier because they quit smoking".

(Chaopraya news agency, 12 August 2012)

Over 40 years now, Her Majesty the Queen Sirikit has been working hard with Mudmee. Peacock - the brand of Mudmee is the famous silk which is well known in the world by the queen. From the local cultural knowledge – weave for their living, becomes social prosperity under Her Majesty the Queen's virtue.

Reference

Chaopraya news agency. (2012). Journal: Pamai "Sai yai rak jak prarachini tung rasa-dorn" (The relationship of the queen to her people, 12 August 2012).

Wirun Tangcha-roen. (2010). "Visaitus silapakam" (The art of Bangkok vision), Bangkok: Srinakarintarawirot Press.

Wirun Tangcharoen. (2009). "Visaitus silapakam" (The art of Bangkok vision), Bangkok: Srinakarintarawirot Press.

ช่วยรดน้ำพรวนดินต้นหม่อน ช่วยภรรยาเก็บใบหม่อน ล้างใบหม่อน ช่วยหั่นใบหม่อนเพื่อเลี้ยงไหม"

...ขณะนี้ผู้ชายบางครอบครัวลงมือ "มัดหมี่" เอง และผู้ชายบางบ้านทอผ้าเองก็มี สุขอนามัยในครอบครัวก็ดีขึ้น เพราะไหมชอบความสะอาด มีแมลงวันไม่ได้ เพราะมีเมื่อไหร่ตายยกกระด้ง แล้วไหมแพ้ควันบุหรี่ โดนควันบุหรี่ไหมก็ตาย ผู้ชายบางบ้านจึงเลิกสูบบุหรี่ไปเลยก็มี"

พระบารมีของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่ทรงสนพระทัยในผ้ามัดหมี่ เวลาผ่านมา ๔๐ กว่าปีที่ทรงทำงานหนักส่งผลให้ผ้ามัดหมี่ที่มีความละเมียดในการสรรค์สร้างกลับมาเปล่งประกายความสวยงามในเวทีโลกในนาม "ตรานกยูง" จากวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ทำไว้ใช้เอง กลับมาเป็นสิ่งที่ส่งผ่านวัฒนธรรมสู่ความเจริญทางสังคม ใต้ร่มพระบารมีโดยแท้

เอกสารอ้างอิง

สำนักข่าวเจ้าพระยา.(๒๕๕๕) บทความ : ผ้าไหม "สายใยรักจาก "พระราชินี" ถึง "ราษฎร" : ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕

วิรุณ ตั้งเจริญ.(๒๕๕๓).**วิสัยทัศน์ศิลปกรรม**. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

----------.(๒๕๕๒).**วิสัยทัศน์ศิลปวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.